

ЧЕСТИТ ДЕН НА БЪЛГАРСКАТА КНИЖОВНОСТ! НИЕ И ЯЗИКОТ

Румен Стоянов

От историята знаем обозначението Целокупна България.

Дорисписван бил в Цариград вестник с това заглавие (1879 - 1880). Понятието обхваща всите

земи, тогава населени предимно с нашенци. Впрочем победоносната борба за църковна независимост очертава тия нейни почти пълни граници. Но тук искам да обърна внимание, че двусъставното название трябва да го въведем и в езиковедска употреба: целокупен български език. Също и равнозначията му езикова целокупност, езикова цялост, езикоединност, езиково единство, езикоединство, езикоединение. Те достатъчно ясно сочат за какво иде реч: цялообхватност на езика нам насущний, всецялостен поглед върху него, само ще притурия следното. В широк смисъл нужно е да подразбираме съвкупността му от време оно до наши дни в писмен и неписмен вид, тоже книжовен. Обаче по ме интересува тесният обхват: новобългарският книжовен език и поместните говори. За тоя времеоткъс използваме определенията банатски, таврийски, бесарабски, западнопокраински, влашко-молдовски, помашки, израелски, западноукраински, помашко-гръцки, а също и чисто географските родопски, добруджански и т. н.

Езикоцелокупност ако възприемем, това означава съществуването на такъв въпрос, а той извиква на свой ред питането сме ли я постигнали. Не? Защо, коя е причината (причините, вътрешни, външни)? И най-същественото: можем ли сега нещо направи, какво, как, сторваме ли го, нима е непостижимо, чие дело трябва да е, белким невъзможно е поне да подобрим нашата словесна целокупност?

Искаме Скопие да признае, че иженарицаемият македонски, по същество македонистки, език е български, желае го и моя скромност, от все душа и все сърце. Но да вмислим. Нека допуснем, че туй възжеление станало е факт: МАНУ е (дай Боже) обнародвала изявление, дека во Република Северна Македония люгето сборува бугарски. Е, и? Какво ще произтече с оглед действителната цялост? Обитателите на РеСеМе-то

ще хванат да изучават книжовната реч на тям съседното БеГе? Во Струга ке сбируват као видинчани? Гагаузите ще заприказват като прилепчани? Как ще стане езиковото ни обединение, с хват чудотворен? И кой ще го извърши? Къде я магическата пръчица? В чии ръчинки?

Ако искрено = убедено = действително (а не съглагоумие и празнодумство) целим езикоединство, трябва да осъзнаем и открито признаем, че то неизбежно изисква дълбоко и всестранно обмислени читави мерки, прилагани неотстъпно чрез упорита и дълга работа. Но щом опре до тая пуста опустяла, забраву, не ни търси, няма ни никакви, мързи ни вече и да мигаме. Съвсем не преувеличавам: от 2.8.1944, кога, за срам и позор, бе предателски скалъпен езикот, до ден днешен, па и утрешен, вдругиденшен, какво сме оделотворили в името на словесната ни цялост? Не посредством устни, писмени, лични, собственокрачни, институтски мнения, изобличения, пожелания, укори, изложения, становища, препоръки, защото народът ни отсидил е мъдро: от лаф не става пиллаф.

Повтарям, къде ги мерки проницателно обсъдени, дълготрайно прилагани, осезаемо въздействащи? Миин... Комай четиринките буквета изчерпват всичкия ответ, разобличаващ нашите пълзливост, недалновидност, мързелащина. Пак народът нам насущний е отсякъл: имаш ли цел, път ще намериш. Дирим ли път, какъв, готовански ли? Христос Иисус, Той Самси наставява: „по плодовите им ще ги познаете“ (Матей, 7:16), значи по делата. Къде ги делата ни, какви са? С ръка на сърцето: пазейки строга неприкосновеност о езикот, неволно (или волно?) мигар не способваме за неговите зловредни откъснатост, обособеност, самостоятелност? Те как ще бъдат превъзможнати, ако РСМ-то благоизволи да огласи, дека езикот е бугарски? Преодоляването на трите въпросни отлики ще ни осени/ощастливи от само себе си? Хоп и край. Не ли обратно?: кошунствената, противобратска разделеност ще остане в непокътнат вид, па изглед, тъй като може да бъде премахната или осезаемо намалена посредством целеви усилия.

Та: не е ли крайно време да поставим на дневен ред въпроса как – без участието на РСМ – да предприемем крачки за чувствителното намаляване разделеността мею тамкашното пишуване и тукашното писане? Защо чакаме отцепниците да низвергнат своето си отметничество и те да ратуват за езикоединство? Или сме вдигнали бяло знаме? Отдаавна трябваше да проумеем, че българоезичната целокупност трябва да я възстановяваме

(поне отчасти) не край Вардаро, а край Искъра. Обаче от тая бягаме, гаче дявол от тамян, зер както е писал до комитетски мъже Дякона Игнатий, по съвместителства Левски, национален герой на България: „И работа трябва, братя, работа“, без която езикоединението ще го дочакаме кога си ритнем дупиняка...

Не ни ли тежи на съвестта (туй пък що е?), че докато македонясахи + македонясващи неистово македонясваха и македонясват, ние в продължение и протежение на 80 (осемдесет!!!) години

кротинко си кютаме лениво кунки скръстили. Не смеем в книжовната си норма да пуснем, ха бой де!, поне словесца двенки, безобиднинки, изцяло български, двубуквенките со и во, камо ли да предприемем нещо по-решително, водещо към езикоединност. Какво е нужно да подхванем изложил съм го в моята книга „Борба за език“ (второ допълнено издание, ИК „Огледало“, 2021, 195 с.), затуй не искам да се повтарям. Обаче ние по старому чакаме да ни опре яйце на задника и едва тогава ще закудкудакаме...

24 МАЙ - ДЕН НА СВЕТИТЕ БРАТЯ
КИРИЛ И МЕТОДИЙ, НА БЪЛГАРСКАТА
АЗБУКА, ПРОСВЕТА И КУЛТУРА И НА
СЛАВЯНСКАТА КНИЖОВНОСТ!

ЧЕСТИТ ПРАЗНИК!

Нека носим
с гордост в сърцата си
великото дело
на първоучителите,
да съхраним
за поколенията
традициите и любовта
към знанието и с
оптимизъм

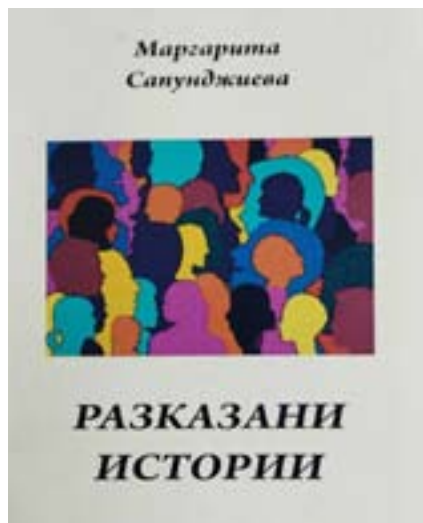
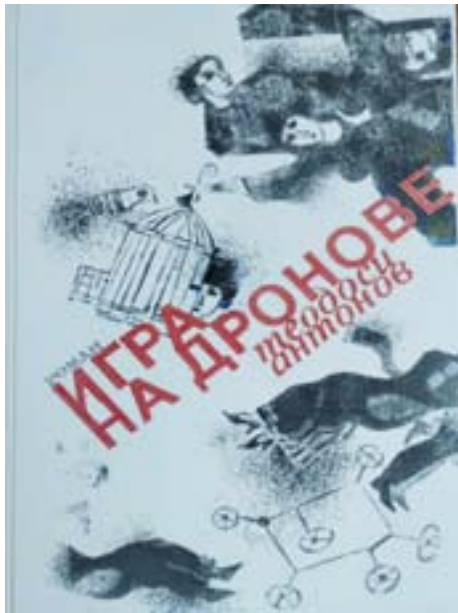
да погледнем към бъдещето!

Да ни е честит най-светлият празник - 24 май!
Да ни е честита писмеността!

Живко Тодоров
кмет на Община Стара Загора

НОВИ КНИГИ

ЖИВОТЪТ “Е”!

Николай Табаков

Този път в Ловната хижа сяха да гостуват семейство интелектуалци. Управителят бай Неско (Неждет Халил Мустафа) бе предупреден от много високо място - каквото пожелаят професор Граматиков и съпругата му. Старо куче беше бай Неско, разбираше от дума, разбираше и от посрещане. Беше угаждал на всевъзможни гости, като се започне от Тодор Живков, та до току-що излюпените политически бърборковци. Ама наистина всякакви. Идваха артисти, писатели разказваха смешни истории, жени танцуваха по масите. Някои от тях се напихаха, други се държаха като аристократи. Хора разни, добри и лоши, чешити и прибрани, толкова различни, колкото са различни небето и земята. Но бай Неско се справяше. Знаеше как, пък и условията позволяваха. Ловната хижа беше луксозна, беше елегантна, намираще се на голям зелен остров в средата на изовир „Кортена“ и единственият път до нея беше по вода. Резерватът гъмжеше от дивеч, предлагаше красиви гледки и водни дестинации, беше идеалното място както за спорт, така и за отход. И, разбира се, случайни хора не се допускаха. Дума да няма, на този остров гостуваха само избраници.

Една от атракциите на резервата беше самият бай Неско. Бъловат селини на близо шейсет, сух като барут и твърд като наковалня. Характер, както се казва. В стопанството цареше ред, в хижата блестеше, в ресторанта се сервираха само специалитети. Бай Неско командваше, бай Неско управляваше моторницата, бай Неско зареждаше продуктите, бай Неско ръководеше лова. Смяташе острова за най-красивото кътче на земята и беше успял да го опази такъв, дори в новите безотговорни времена. Беше дърт моралист и човек на живота едновременно. Патриархалните му навици не поддържаха нито на влияние, нито на промяна. Имаше семейство в съседното село - жена и четирима синове, и се грижеше за тях като за писани яйца. Това не му пречеше да върти любов с готвачката, така Найдя, не за друго, ами заради дългите зимни вечери. Разбира се, така Найдя също попадеше в обгирания от бай Неско периметър и той я закриляше точно така, както и собствената си фамилия. Мъжът, казваше той, затова е мъж, защото е отговорен.

Когато семейство Граматикови пристигна на кея в града, бай Неско така се изненада, че изпадна в нещо като шок.

Хайде, за професора всичко му беше ясно - голям човек, голяма работа. Обаче онова неясно определение „и съпругата му“ изобщо не работеше. Защото жената беше голямата звезда в тази семейна галактика. Бай Неско я познаваше от години, знаеше навиките ѝ, беше слушал за прищевките ѝ. Най-известно му бе лицето ѝ - красиво като пролет, умно като книга, поразяващо като разстрел. И онази бенка над горната устна - тя от години му вземаше акъла. Разбира се, островът беше най-изящното местенце на земята, но жената бе по-красива дори от острова. О, той я беше мислил, беше я сънувал, беше я мечтал. Беше гледал как се съблича в един филм и как се облича в друг. Виждал я бе да плаче, това му разбиваше сърцето. Виждал я бе и да се смее - той се смееше с нея пред телевизора. Защото „и съпругата му“ се оказа популярната българска актриса Саня Билярска, любимка на не едно поколение почитатели на киното.

Малко е да се каже, че бай Неско беше поразен. Затова и не дочу репликата на професор Граматиков. Всъщност чу я, но в първия миг не бе в състояние да я разбере. - Животът е колено - беше казал професорът. - Днес ще пренасиш куфари, утре ще летиш сред звездите. Юнак си ти, бай Неско. Носиш и не се уморяваш.

Бай Неско го изгледа. Беше се наел да ги превози, да ги обгрижи, да им осигури всички удобства, за да се чувстват добре. Но в задълженията му не влизаха нито пренасяне на куфари, нито спорове за смисъла на живота.

- Животът е красота - каза той на професора и силеска с крак последния куфар, за да го намести зад седалката. - А не колено.

Професорът така се разсмя, че лулата щеше да падне от устата му.

- Значи тайната на живота е в красотата? Браво!

- Не е тайна. Животът не е тайна. Всичко е ясно като бял ден.

- Всичко? - сега вече професорът бе сериозен. - Или нищо? Я кажи, така, както ни гледаш нас двамата, какво разбираш?

- Как какво? Самият вие ще ловувате. Господжата се изкара една почивка. Ще си отиднете от... От живота, от какво друго.

- Респективно от красотата? - запита професорът и хвърли един бърз поглед към жена си. - Е да, дори красотата може да омръзне понякога.

- О, защо не си гледаш работата? - реагира актрисата, но това бе по-скоро по навик, отколкото от спонтанно избликнало възмущение. В гласа ѝ не се долавяше от смях от емоция. Един равен глас.

Професорът не ѝ обърна внимание. Той напрегнато следеше с очи бай Неско и явно искаше да го въвлече в разговор, да го приклепи в темата, ако е нужно. Риториката е изкуството на лидерите. Разбира се, пужен му беше само бай Неско. И никой

друг. Разбира се.

Продължи с привидно спокоен тон.

- Ами ако ние... Не, ти само си представи това, бай Неско!... Ами ако отиваме на острова да извършим нещо ритуално и малко пошло, разбира се. Ако отиваме да се самоубием?

- Михаиле! - този път по-решително се намеси красивата жена. - Как можеш да говориш така пред човека?

- Какво толкова? - сонна се професорът. - Ами ако е истина? Този горски човек дори не си представя какви неочаквани обрати прави животът. Всичко на този свят е възможно. Дотук съгласен ли си с мен, бай Неско?

- Може - повдигна рамене горският. - Ама не говорите сериозно.

- Естествено, че не говоря сериозно! Има си ха! Предлагам само хипотеза.

- Защо не го оставиш на мира, а? - запита вече ядосано жената. - Самоубийства, хипотези! Това, в крайна сметка, не е негова работа.

Малко неочаквано за бай Неско, но професорът също се нервирал.

- Характер ли ще ми демонстрираш? - запита ядно. - Само това липсва! Не ми стигат вечните ти пътувания до Париж, малко са ми снимките на първа страница в Le Cosmopolite с онзи сноб, ами отгоре на това си позволяваш да ми редактираш изказванията!

- Ох, Боже, пак ли за Пиер? Той ми е колежа, заедно работим на снимачната площадка. Това са само професионални отношения. Сто пъти ти обясних!

- Обяснявай на някой друг! Познаваме се!

- Добре - въздъхна уморено жената. - Спала съм с него, не отричам. И какво от това? Да не живеем в деветнайсети век? Ти самият не слизаш от студентките си.

- Майната ти! - викна професорът. - Майната ти, майната ти, майната ти!

Жената повдигна рамене и се обърна с гръб към движението. Сякаш обърна гръб на света. Загледа се с безразличие в зелена вода зад кърмата, после каза:

- Понякога ми идва да умра.

Този вечер бай Неско се прибра тъжен у дома. Не знаеше защо, но нещо го притискаше ей тук, под сърцето. На пръв поглед нямаше за какво да се тревожи. Беше осигурил необходимото на гостите, дори беше освободил ловните надзиратели и готвачката, така Найдя, само и само да се почувстват сами. Ще поговорят, ще се оправят, знае той. Трябваше им време, това е.

Започна всяка сутрин да ходи с лодката до острова. Да оставя продукти, да провери как са запасите, да види какъде духа вятърът. В началото всичко изглеждаше добре. Жената слизаше до плажа, поздравяваше, помагаше му за продуктите. Понякога се шегуваше, друг път мълчеше. На четвъртата сутрин обаче бай Неско я завари

застанала на брега, изправена като стрела. Беше облечена в кремав шлифер, копчетата бяха закопчани догоре, в краката ѝ стоеше голям куфар.

- Заминавам! - каза. - Откарай ме до града!

- А професорът?

- Той... - започна жената, но се поколеба за миг, преди да продължи. - Всъщност аз го обичам, само че... Да, той ще си почива. Дълго ще си почива.

На утринната светлина лицето ѝ изглеждаше спокойно и много бледо. Над лясната скала имаше отток, който вече преминаваше от въсьножълто в синьо, очертаваше се. Бай Неско преглътна, натовари куфара и подкара моторницата към града. В края на краищата всеки да решава сам за себе си.

- Какво? - запита жената.

Беше седнала в дъното на лодката и така, под още косите слънчеви лъчи, лицето ѝ приличаше на разтворена книга. Изглеждаше така, сякаш от страниците на тази книга всеки миг сяха да изскочат възлюбите приказки на Ханс Кристиан Андерсен. Има жени, на които годините дават светлина! - каза си с известно задоволство бай Неско.

- А, нищо! - отговори. - Двигателът май не тегли. Няма страшно, само дето... - той се приведе и погледна през борда. - Само лето нещо тежи. Може да е закачила клони, на пристанището ще проверя.

- Бай Неско! - каза красивата жена. - Знаеш ли кое е най-тежкото нещо на тази земя?

- Не. Кое?

- Вината! - обясни тя и се разплака.

Бай Неско я изгледа внимателно, след това се обърна и хвана здраво кормилото. Повече не проговори.

На пристана жената слезе, той ѝ подаде багажа. Не размениха нито дума. Тя вдигна големия куфар и направи няколко устремни крачки. Вървеше така, все едно не докосваше земята. (А когато я докосва, сякаш раздава милостиня, каза си той).

После красивата жена спря, обърна се. Очите ѝ бяха по-големи от къщи. Или поне такива се сториха на горския надзирател.

- Влакът ми тръгва след четиридесет и пет минути - съобщи.

- Добре - рече бай Неско.

- След това ще легна до Париж, имам запазен билет. И никогата няма да се върна! Бай Неско само кимна с глава.

- Имаш време да се обадиш където трябва! - извика тя. Сега ръцете ѝ трепереха, лицето се изкриви, устните заприличаха на хоризонтална осмица. - Направи го, моля ти се, защото не знам как ще живея оттук-нататък!

Двама случайни минувачи се пообърнаха, познаха актрисата и веднага насочиха сърдити погледи към бай Неско. Е, да. Има жени, които и риданието не може да загрозят.

- Добре - съгласи се бай Неско.

И никъде не се обади.

ТАМ, КЪДЕТО...

Йордан Атанасов

РОДЕН КРАЙ

На Владимир Русалиев

Когато надалеко се намирам - зад девет сини планини пристига светъл миг - избирам да бъда птица в твоите висини. Да мога с поглед да те галя, да вкуся маминия хляб, без глас със теб да разговарям, под синята ти вечер да подвия крак. И в ранно утро до дървото, израсло с мен да се сравня. Да търся в него кода на живота. На мама ничком да се поклоня.

АМЕРИКАНЕЦЪТ

На Петя Цолова, внучка на Петър Острев

Черен костюм изпънат, жилетка, катарамата с надпис „USA“, и мустаци и бастун - гледка към един мъж видял свят, чудеса... Стар ерген, на двадесет и осем само, Петър Острев избира си булка... Бонка, момата, още хабер си няма. Тя на двора люлей се във люлка. Тя е малка - шестнайсет годишна, най-красива девичка във село. „Чужденецът“ отнеде я вижда и я иска безумно и грабва я смело. И се грижи за нея и люби с години: две момчета, една дъщеря. Къща... Как през трите войни е преминал? - От Америка идва, участва, връща се... На любов към България той учи ни. Американецът наш, от село тръгнал, щом изучи децата, реши и се върна... Остаря с най-сладкото - внуците си.

МОСТОВЕ

„Чуждо слънце греє, но не топли...“ Георги Бонев

Ти се измъкна на живо от пъкъл... Отново Виена... И архитектурата сложна довърши със труд и акъл. По мостовете на града се „втурна“

и отговаря за тях със години... Но архитект, макар и престижен не беше мечтата ти, хер, господине. Вдушата си... друго провиждаше. Стана учител по български. Професор десетилетия. Писа и нещо превежда наште класици. За село - възторжени песни! За промените късни - с хъс и надежда. Цар на сонета, големите казат за теб. Книгите твои ще динат в читалището, в драгановското поле и поднебие, в Янтра, макар и пресъхваща, малка...

Ти почина във тази Виена, която ни спъва откоде по пътя в Европата. Ала твойте културни мостове са ято. Ще преминем по тях над „Окопа!“ ОВЪГЛЕНА СВЕТЛИНА

На Георги Маринов

Тук няма нощ и уморена гишина. Тук има „Въглищна долина“, а времето е скрило тишина... Но ти - потомък Прометеев, от този пъкъл - от царството на боговете овъглени изтръгваш светлина - от векове далечни напластена.

Перник, юни, 1988 г.

ВДЪХНОВЕНИЕ

Има изворче малко край Янтра. Който пие - поет ще стане. Туй поверие странно - тази мантра от Разцветников изказана, се оказва загадка на яве. И тайна. Край върбите блъбукаш си ти, но къде си, как иначе омайно? Със надежда сърцето тупти... От години до днеска те търся, ту се мернеш за миг, ту изчезнеш... Тъй ще бъде, додето не свърши живота ми - тази приказка снежна.

ОТ ЯНТРА ДО ОГОСТА

С баба Яна в детството ми, Янтра. ...Малък съм - чавдарче още и играя с пъпка и със кокошките. Във душата детска грижи, сенки няма. И раста, и уча, и спортувам, личен ставам, юноша-отличник. Към науката и думите се втурвам. Влюбвам се завинаги в момиче. Заедно в живота ще вървим...

На шейсет и шест Огоста в нас тече. Станаме родители в града любим, и живота с талвега сив ни повлече. Монтана си остава пристан висш. В него чрез потомство себе си вградиш. С Лирата си тук докрай ще дишам... Ще сънувам Янтра, ум от нея пих.

март, 2024 г.

ПАРИ... И СТИХ

Писмо до мама

Стихът не ще ти върне нищо: очакването, болката, страхът. Куплетите - снежинки над огнище, ще се стопят...

Зелените банкноти няма да заменят едно писмо написано върху коляно - от син към майка нежен мост. Как бързам... Ох, задъхан свят. Тук няма време за емоции - чирак съм аз във този град, изпълнен с грохот денонощен... И ако нещо драсна като стих, макар и кратък, извинявай! Сега ти се усмихвам... Утро е, звънецът казва: Ставай! Знаем, че като преди ще ми плачеш. И пак като преди ще ми простиш, додето те затрупа здрача, на песен ти плача ще наредниш.

Иван, Ню Йорк, 1987 г.

AVE, ТЪРСАЧО!

Худ. проф. Иван Бочев, Графика

На Илия Гогев

Легенди търсиш, истини, истории, снимки на хора - минали и живи. Колко много поредици и сборници събра, издаде като хлябове и ниви дебели - да заситят тези будни хора. Драганово витает в сънища, на яве. Деведесет надмина, сякаш без умора. Живеят книгите. И ти със тях: Ave!

май, 2024 г.

На Петър Иванчев

Бачо Петре, като здрав вековен бук си. През епохите премина на съблазните напук... И не замина. Ти остана и описа в свой тертип: хора, църкви и читалище - с театро, история, антики... Те живеят в твоите книги и анали. Ти постигна много с чиста мисъл: със култура, знание и здраве. Ти земята учиш да повтаря и да ражда, а печелите мед да дават. И децата - с приказките да играят.

Твоите думи селото ни чудно славят.

април, 2024 г.

ПРЕХВЪРЛЯЧ

На Румен Стоянов

той не прехвърля цигли той не прехвърля числа той не прехвърля баири той не прехвърля имоти той не прехвърля топки той не прехвърля диоксида той не прехвърля тухли той не прехвърля жени... той не е нотариус веселен Той е прехвърляч на думи И на духове наши и чужди. СКАНДАЛ

С Джагаров се скарахме в Кафенето - кой сега е по- по- най- драматург? Пък нали ми трака яко чейнето, викнах, че съм пръв. И няма друг... Суматоха някаква настана, работата стигна аха-аха до бой. Тръгнах аз към него, но ме хванаха... (щеше да види звезди по пладне той!)

След кафето ме подпитва хитро: - Май че нямате награди, тъй не може! Що не взема, ето че ви питам, за Герой на труда да ви предлага... - Ама утре е Девети, а 24-ти мина, за децата на културата тогава дават. - Нищо, ще предложа, пък ако мине... Не отвори нито дума за „скандала“...

ГЛУХАРЧЕ

На Тошо Дончев

И този ден безплоден ме отмина. Той ми силата ми се разпадна? Като глухарчето издухано аз тръгвах с много ветрове... И в много гласове се вслуствах. Ни умен станах, ни богат. Живот като Христос от думи не създадох. И се завръщам сънен и безизмен в изоставената наша къща. И в съня си и на яве нямам порив две слова да оплода.

Будапеща - Драганово, 2016 г.

ВЕНЕЦ

Там, където Росица и Янтра се сливат под зелена корона от сочни върби и във тучни градини земата събира плодотвора на слънцето с топли лъчи - там е моето село пъпка напълнило. И заплело е нашенски лавров венец... Тихо, плахо след първата тръпка, са издигали глас тук поет след поет...

ЗА НОВИЯ БЕЛЕТРИСТИЧЕН СБОРНИК „СМЪРТ ПРЕДИ РОЖДЕСТВО“ НА СВЕТЛА АНДРЕЕВА

Последният белетристичен сборник на Светла Андреева „Смърт преди Рождество“ се появи през есента на 2023 г. Преди да покажем за него, ще спомена само, че през годините се срещам за няколко свои презентации върху предишни книги на Светла (май че върху всичките) – романите „Кожите на Джим“ (2007), „Хляб за грешници“ (2013), „Добри, красиви, зли“ (2017), сборниците „Автобус за рая“ (2016) и „Краят на Апокалипсиса“ (2020). Освен споменатите, тя е автор и на сборниците с разкази „Телевизор и канарче“ (1984) и „От дявола родени“ (2000). За книгите ѝ освен мои се появиха критически текстове от Миролюб Влахов, Георги Н. Николов, д-р Радка Пенчева и др. Още с дебютната си книга от средата на 80-те Светла Андреева заслужено се нареди сред обещаващата фаланга от автори, които по това време пишеха т. нар. психологическа проза, а с втората, която беше роман, доказа, въпреки разликата във времето между двете издания, че изминалите години и търпение са си казали думата (да добавим, че както подобава на добър автор, тя е и много възискателен читател). С книгите си от новото хилядолетие авторката продължи да работи върху проблемите на съвременното, които, да признаем, през годините на Прехода бяха повече от „интересни“ за пишещите. И ако трябва да обобщим – прозата ѝ продължи да залага на традиционния третоличен разказ, със споменни ретроспекции и вникване в психологията на героите, правдиво изграден диалог и запоминати се характерни детайли на описанията.

Подобно на някои от предишните книги на Светла Андреева и „Смърт преди Рождество“ можем да таксуваме и като цикличен/сегментарен роман, и като цикличен сборник с разкази. Йордан Вълчев казваше, че основно достойнство на цикъла разкази е лаконизмът, както и безизкуствеността. Все неща, от които писателката Светла Андреева се е възползвала максимално. Без да разчита на изключителността на образите и на сюжетните перипетии, напротив, с една лекота на наратива и ясен език, тя наистина „от нищото изобретява забележителен образ“ (както това е забелязал Дончо Цончев още в дебютния ѝ сборник).

В това на пръв поглед „криминале“ от 10 кратки разказа, следващи хронологията на годишните сезони, Светла Андреева ни въвежда в професионалния свят на донателя Драголюб Михайлов, който се занимава с дребни престъпления, като кражби, измами, икономически случаи. Книгата завършва с едно „Интервю с донателя Драголюб Михайлов“ от името на автора, в което разбираме, че: „Донател

си е следовател към полицията, а не към следствената служба“. Нека вметнем, че това е паралитературен текст, който е въображаем, разбира се, затова го отнасям към художествения корпус на книгата като 11-ти разказ (с „намигане“ към „лабораторията“).

Книгата се е получила, защото е стъпила върху вроденото любопитство на авторката като белетрист, практикувала дълго време журналистика, както и професионалните ѝ занимания с асоциални типажии от последните ѝ професионални години, които ѝ дават необходимата база от фактология. В криминалните сюжети ще открием застиналата картина от един провинциален живот, който вече сме живели и е същият, но не съвсем.

Без претенциите за чисто жанрова книга, текстовете проследяват механизма на престъпленията и се превръщат в морален и човешки коректив за границите между злодеяние и възмездие, вина и чистилище, за силата да вземаш решения...

Светла Андреева анализира различни битово-екзистенциални дилеми, като ги трансформира в криминални (и обратното) и прави нужните социално-психологически вписания. Героите ѝ са обикновени хора от среднотатическото българско село и град, които обстоятелствата притискат и понякога ги правят волно или неволно престъпници или съучастници. Разказите са потопени в характерната за всеки сезон обстановка и атмосфера, която играе ролята на отделен „герой“, така както е например при Жорж Сименон (а и при много български писатели, с успешен уклон към криминалето или епигони в жанра), а в центъра им е донателят Драголюб Михайлов (в ролята на един Мегре например, понеже спеменахме Сименон, но в българската традиция – неговите епигони Авакум Захов, Емил Боев...).

Не бих определил тези разкази с общ главен герой в центъра на всеки от тях като жанрова литература. Да, по-голямата част от тях съдържа в себе си интригата на криминалния жанр, но внимателният читател ще разбере, че това е по-скоро външен ефект и двигател на фабулата, отколкото вътрешна характеристика на текста. В разказите има човешки драми, някои от които дори не са свързани с криминално деяние; те се доближават до социалния разказ, който в днешните времена има многобройни измерения (такаъв е „Най-дългият километър“ за въдворяването на старата учителка Магда в социален дом и за да разберем „колко бързо настоящето става минало, а бъдещето – настояще“); в друга група разкази криминалното се оказва фалшив фишък, зад който прозират финансови интереси и произтичащите от тях действия – настоящ пожар и предишно убийство („За хората и мишките“ – конверсирана реплика от заглавието на социалния роман на Джон Стайбек „За мишките и хората“) или дребни кокошкарски кражби („Мениджърски усет“) и прояви на толкова актуалното в момента домашно насилие, интерпретирано по различен начин (в „Кандилото“, „При Бялата чешма“, където се срещаме и с варианти на т.нар. „лично правосъдие“); има и разкази, в които в център на интригата е човекът на изкуството (поетът Първан Стоев в „Риза с дълъг ръкав“, зад който стои изглежда реалният образ на рано починалият добруджански поет Йордан Кръчмаров, чийто стихове са втъкани в разказа, а на финала, където поетът умира, донателят е вече верен негов почитател); все истории от периферията на живота, неатрактивни, без екшън, далеч от истинското криминале,

въпреки отворения си край и будещи нашето любопитство с ред въпроси, част от отговорите на които можем да видим загатнати в „лабораторния“ паратекст в края на книгата „Интервю с донателя Драголюб Михайлов“.

Има, разбира се, текстове, доближаващи се плътнo до жанра на класическия криминален разказ – „При бялата чешма“, „Татуировката“, „Конярът“, на които не трябва да предаваме сюжета, защото ще разкрием убийците и извършителите на престъпления, а това ще отнеме от удоволствието читателят да го направи сам. И въпреки че това не са разкази, свързани с коварни престъпления, мрачни улички, заплетени случаи и корави детективи (в нашия случай е

само един донател), те имат своя чар, атмосфера (да си припомним Сименон) и всички характеристики на класическия криминален разказ, поднесени в един български вариант от дълбоката провинция, с много психологизъм и вникване в темите – „дребни“, но по човешки значими“, както отбелязва редакторът на книгата Георги Янев.

Все пак жанрът е многобройни почитатели (включително и аз) ме задължава да направя едно-две „пирически отклонения“ в тази посока.

Едното е във връзка със споменатия роман (или повест) в началото на Светла Андреева „Хляб за грешници“ (2013), който се доближава до битово криминале: монотонността на всекидневното, уютът на типичния средняк (доколкото днес можем да говорим за средна класа) е взривен – дете е отвлечено, подложено на блудствени действия и убито... Сякаш четеш класическите автори от рода на Сименон, където и природата е герой, а всичко тече някак подмодно и същевременно се ядосваш, че не си го видял, защото е било пред очите ти. Лично аз предпочитам Труман Капоти и неговия роман „Хладнокръвно“ (1966). Разбира се днес методологията му („проучи историята като журналист, но я разкажи като писател“), довела до налагането на понятията като „нова журналистика“, „нензмислена проза“, „документален роман“ и пр. е отчасти архаична, но е останало главното: интересният разказ, добросъвестното боравене с фактологията и личното отношение към описваните факти и събития. С последните мисля добре се е справила българската авторка, описвайки една (обикновена!) история за разпада в социалния живот в българската действителност, която иначе можем да намерим като медийно всекидневие по вестници, списания, електронни издания, в научни изследвания... Без претенциите

за криминален роман, текстът проследява механизма на това как една обикновена жена може да се превърне в убиец. Иначе – роман за престъпление и възмездие, за вината, за чистилището, за силата да вземаш решения, за идващия Видовден... И за разлика от „Хладнокръвно“ съвсем не е толкова „мрачен“.

Второто отклонение по отношение на жанра е във връзка с друг роман – „Аксис“ на варненеца Антон Абаджиев от 2008 г., за който съм писал „строга, но справедлива рецензия“ по това време. Разликата му в сравнение с книгите на Светла Андреева е в следното: като изключим „странното“ му подзаглавие „полицейски романс“ (но пък защо странно, след като имаме какви ли не поджанрови квалификации на романа), Абаджиев владее проиията и пародията, но преиграва. На пръв поглед „лекото“ му писане преминава в излишно многословие и философстване, а героите му са схематични и сенки на типове – Йеремия, художникът Афродит, главният инспектор Убадая (с лудата) и неговият старши-детектив Гоша Гугутков... Музи не липсват, но образ на жена определено няма. За психологическа аргументация няма да говорим. Както и за „аксис“ – оная вездесъща ос, който пронизва романа открай докрай. Отделни пасажии обаче не се издържат – дори пародията има граници. И тогава разбираш защо четеш един Чандлър (този „Еверест на криминалето“) безпир, а другия захвърляш на третата страница. Същата е, поради която българските режисьори изхвърлиха от салоните публиката, а после закриха салоните. Ако спазват някои правила, днес и писатели, и режисьори могат да си я върнат. Поне в България (вж. алманах „Света гора“, В. Търново, бр. 10/„И“, 2009 г., рубрика „Преглед“).

Криминалето/детективът може да е интересен/занимателен жанр за ред „серioзни“ писатели, но всичко си има правила и граници. Ще припомним една интересна антология „Най-добрите криминални разкази на прочути писатели“ (изд. „Изток-Запад“, 2021), в която се извяват имена като О.Хенри, Марк Твен, Едгар Уолас, Джек Лондон, Чарлс Дикенс, Честертън, Натаниъл Хотори и др. В книгата повечето разкази са мрачни и сериозни, но има и хумористично-сатирични.

А шестата книга на Чарлс Буковски се нарича „Криминале“ (преведена у нас през 1998 г.). Ето какво споделя една негова българска читателка в своя блог от 2009 г.: „Главният герой е „супердетективът“ Ник Билейни, а сюжетът е по-скоро някаква пародийна смесица от сай-фай (фентъзи, хорър) & крими. Има екстравагантни мутри, пришълци от друга планета, разгонени съпруги, завързани случаи, преследвания с коли, мрачни барове, хиподруми и залагания, престрелки, бой, настоящи и бивши жени, смърт и разбира се ей така сякаш между другото – по нещо за живота, вселената и всичко останало... Странна и много, много различна от всичко негово, което е минало до сега през мен. Да съм честна докрай, ще кажа и че заспах на няколко пъти докато я четях въпреки скромните 180 страници. Отдавам го 3/4 на времето и други фактори и 1/4 на самата книга.“

Ами това е. И умната с криминалето. Не само русата.

Владимир Шумелов

Светла Андреева, „Смърт преди Рождество“, ред. Георги Янев, изд. „Фабер“, В. Търново, 2023.

Георги Ряпов

С ГОЛИ ДЛАНИ

Нощта ми е разплакано дете. С очи солени, нецелунати, заспа и този тъжен ден, и някъде потайно в мен лъжовен паяк мрежите плете.

Играчките ми счупени стоят и няма кой да ги поправи. Последната любима ме забрави и те забравени мълчат.

Цветя във вазата шом сложа, се пръска всичко изведнъж и капчици канадски дъжд попиват в жадната ми кожа.

По пръстите – следи от кръв, стъкла по пода разпиляни... Събирам с голи длани живота си, дори такъв.

Заспивам с куклите на мама. От детството с любов живял, усещам, че съм побелял, но казвам – нищо, нищо няма!

Все същия съм си до днес. Ударят ли ме, ще заплача и скрито, насаме със здрача, очаквам от сина си вест.

ЛУДА ПЕПЕРУДА

Ти си пъстра, луда, луда пеперуда. Аз съм она луд поет, който иска по принуда в хербария си най-отпред тебе да постави, но нярно той забрави, че такава рядкост – дома му да красиш – ще трябва да приеме факта, че вече не летиш.

ЖЕНА

Като земята – силна, всеотдайна, като водата – чиста и безкрайна, като вятъра – развихрена, галъвна, като птица – неулловима, волна, като любов – изгаряща и нужна превръщаш моя дом във истина, а мен – във стих, о, слабост моя – наречена Жена. Бъди у мене като бисер в мида и аз ще знам кому съм нужен!

ДОБРУДЖАНКАТА

На жиците на моето търпение – изпълнати и звъннали до скъсване, ще кацне лястовица бяла. От пролетно безумие довеяна, ще зачирика, закръжи – към стъпчето крила разперила... Със глътка въздух, капчица вода и пръст – гнездо ще залепи под мойта стряха.

ИЗСТРЕЛ

Побягва в мрака моята надежда като подплашена от изстрела сърна и самотата се оглежда в луминесцентна светлина. Сам – докога и колко нощи ще се стопява тъжната ми свещ? Нима надежда има още или тъй млад си ти, за да прозреш, че изстрелът е бил ужасно точен и плахата сърна заспа у теб...

О, свят безмилостно порочен!

ПРИСЪСТВИЕ

На жена ми

Усещам те край мен като дишане. Пусираш във кръвта ми всеки миг. Преследваш ме във всички разстояния и връщаш ме при себе си със вик. Свободен съм, а сякаш със верига си свързала добрите ми ръце... Обичам те, но туй не стига за твоето безмилостно сърце. Предавам се. В дома ти тих оставам, а ти побягваш лудо във нощта и тъй, без теб и с теб, изпепелявам, топя се бавно, гасна със свещта.

Христо Валентин Дончевски, Стомен

Данна Донку

ГЕРОИ И ЧУДОВИЩА

В главата ми бушуват гласове, преплитат се чудовища с герои. Надничам през различни светове и търся път, оплетен сред завои.

В главата ми избухват светлини – нима се спи на светлината? Аз знам какво ще заглуши историите, пръснати из мрака...

В главата ми бушуват гласове, но аз ръцете си към тях протягам. Улавям ги! Какво усещаме! Не искам повече от тях да бягам.

И все пак ги хвърлям на листа – в дуиата ми е тържеството и буря. От пръстите ми светове струят – герои и чудовища се будят.

ДУМИТЕ

Думите са моя орисия, мънисто синьо на червен конец. За крайцето се хващам и оплитам се, синьото ме пазя за късмет. Думите са вътрешна стихия – бури и вулкани призвани. Идват и превземат всички атоми, и излитат бързо през дуиата ми. Думите са моят благослов, любов и вяра, и надежда – че светът променя се с добро, когато думи, мисли и дела се срещат.

ЦВЕТАТА ОСТАВАТ ЗАВИНАГИ

(на Тоше)

Каят листата, плачат от студ – животът им кратък завършва. Земята застилат със своята смърт – и най са красиви, когато изсъхват. Дърветата голи се свиват след тях – не страдат, не губят надежда. Пелената от сняг ще им бъде кожуух, напролет ще имат нова одежда. Каят листата, плачат от студ – така и ние ще бъдем навярно. След нас – надежда, студ или сняг, но стъпчето пак ще проблясва! Други след нас ще запълнят на времето голите клони и само онези ще бъдат запомнени, вкоренили се с обич във спомените! Бъдете цветя, не листа! Разцъфвайте се обич във другите! В сърцата на всички ни –

множество плевели, но само цветята остават. Завинаги.

ВЯРВАМ

Вярвам, че утре ще бъде нов ден, изтъкан от многоцветни светулки, тъгата от вчера е просто момент – вярвам в щастливото утре! Вярвам, че има живот след смъртта, вдъхновен от дните ни земни, и всеки откъд ще погизне това, което посял е в сърцата човеишки. Семенцата на обич са моят завет – разпръсквам ги щедро. И вярвам! Вярвам, че утре ще бъде нов ден! Събуждам се днес. Благодарна.

Румен Веселинов Петков

ДОКОСВАНЕ

Красива си, не извършай лице, ръката ми няма да те нарани, ти иска да те докосва. Да докосвам твоята тиха нежност, твоето скрито желание, и погледът потънал в мълчание, когато очите ми срещнаха твоите. Да докосвам уханието на косата ти, и твоите бледи черти, да докосвам с устни твоите, когато криеш своето очакване. Докосвам те със истински думи, твоето невидимо да видя, искам твоето докосване, и бляновете да превърна в истина.

Красива си, не извършай лице, докосни ме с твоето искане, докосни ме с твоята вселена.

ТИХА ВЕЧЕР

Спокойствие прегърна небето, тихо заспива градът, по тротоарите влюбени стъпки, в клоните птици мълчат.

Над тях спи вечерта, и въздухът стана кристален, всичко грее в зелено, всичко е истински тихо.

Тихо аз те повиках, тихо ти ме поиска, нека да сме двамата, двамата да си казваме.

Сложи пръст на устните, само очите да говорят, да шепнат влюбени думи, тихо искана нежност.

Една тиха вечер, приютила тихо докосване, една докосната истина, нежно стихнало време.

ТАКА ЛИ СЕ СЛУЧВА?

От лилавите сенки на здрача, поспина ме цвят теменужен, спотан трепет ме поиска, устни отрониха въздишка.

Докоснах ги плахо с дъха си, а то се превърна в очакване, и долеташ мечти, и нежност с тихите думи.

Прегърнах се думи, трепети, и стана всичко във хармония, това бе нашето жадване, това бе нашата вселена.

А очите нежно се питаха, има ли за любовта правила, и така ли трябваше да стане, така ли внезапно се случва?

„ОТ СЛЪНЦЕ ОЗАРЕН, ДЕНЯТ ОТМИНА...” КРИСТИНА И СЛЪНЦЕТО

Никола Русанов

СВЕТЪТ ЧУЖБИНЕН НАРАНЯВА

На Запад ходих аз, нататък, блаженство дирих по света; Излъта ме копнежа сладък – навред намерих самота. Аз чух живота как шумеше, във чудни багри го видях, но лъч за мене не пламтеше – живот достоеен не съзрях. Най-сетне в роден край се върнах, на срещний връх, окичен със борина, догарят бавно сетните зари. И лунна нощ разстла се над земята, небе разкри безднния си свод; за сладък сън приготви се гората, в недра стаяла толкова живот. Покрай реката вече глъхнат вили, приспивани от буйните вълни; и птички спят, крилица си морно свили, дето пак зората прозвъни. Единчък само славетен не спира. Веред тишината нежни песни пей; той кърши глас като възлешна лира, която химн възторжен сладко лей. Наоколо стърчат чукари стръмни, чела забили във небесний шир; и стелят се по тях гори зелено-тъмни, отдето слъз приказност и мир. А месецът си плава по безкрая, облял седлото с тайнствени лъчи; по своя стръмен път единчка само Чая буботи си в нощта и глухо си бучи.

НОЩ В НАРЕЧЕНСКИТЕ БАНИ

От слънце озарен, денят отмина по път, извил по урви и гори; на срещний връх, окичен със борина, догарят бавно сетните зари. И лунна нощ разстла се над земята, небе разкри безднния си свод; за сладък сън приготви се гората, в недра стаяла толкова живот. Покрай реката вече глъхнат вили, приспивани от буйните вълни; и птички спят, крилица си морно свили, дето пак зората прозвъни. Единчък само славетен не спира. Веред тишината нежни песни пей; той кърши глас като възлешна лира, която химн възторжен сладко лей. Наоколо стърчат чукари стръмни, чела забили във небесний шир; и стелят се по тях гори зелено-тъмни, отдето слъз приказност и мир. А месецът си плава по безкрая, облял седлото с тайнствени лъчи; по своя стръмен път единчка само Чая буботи си в нощта и глухо си бучи.

НА МОИТЕ СЪСЕЛЯНИ

Аз помня ви по жътва лятна, знойна, кога поля, нивя пламтяха като в пещ; как ставахте в зорите на нощта спокойна и втурвахте се лудо като рят безбройна към нивите, окъсани във утринната свеж. О, братя мои, груби, почернели, гори расли във борби и труд, целувам ви ръцете, от къра загребели и вашите лица, от слънце загорели по нивите, в полята от лехове и студ! Поклон пред вас, о мои братя родни! Със вас ме свързва спомен мил и свят. Обичам ви, и вашите поля и ниви хлебородни, сърцата ви човечни, благородни, где чувствата тъй искрено пламтят! Чрез вас ми шепнат детските години, отлитнали за мене като летен сън; Чрез вас възкръсват близки и роднини, заспали в вената, где всеки ще замине, с последното прости – тъжовния камбанен звън.

Словата в заглавието са заимствани от стих на Никола Русанов (10.X.1931 – 10.X.1979). Един „канадски“ българин, дал много за добрите контакти между двете страни, но позабравен днес. За него съдим от откъслечните сведения в сп. „Родолюбие“ и от някои статии в съвременния ни периодичен печат. За жалост, данните не са много. Той е роден в с. Янтра, Великотърновско. Завършва гимназия в Горна Оряховица и Висшия педагогически институт в Шумен. След което четири години учителства в добруджанското с. Житен. През това време баща му и двамата му чичовци отавна вече са в Канада. За там заминава през 1965 г. и Русанов. В университета на Торонто следва в Историко-филологическия факултет. По-късно преподава в колеж, пише лирика и проза, но най-важното: основава и ръководи вестник „Кръгзори“ – орган на канадската българска диаспора. За жалост, приживе не успява да издаде самостоятелна стихосбирка. Като отбелязва в мемоатите си „Родолюбие“: „През последните години от живота си Русанов се занимава усилно с преводаческа дейност и заедно с канадския поет Джон Коломбо превежда на английски език и издава за първи път в Канада стиховете на български поети“. Загива при катастрофа на рождения си ден тук, в България и е погребан в Горна Оряховица. Стиховете по-долу, с които припомняме за дарованието му, са заимствани от страниците на същото списание.

Но целта на настоящите редове, освен възпоменателна, е и друга: да прикани всички наши сънародници, имаци информация, биографични данни, заглавия на книги и снимки на забравени български автори по света, да влязат в контакт с мен на адрес bi_georgi_nikolov@abv.bg. Целта е имената на авторите да бъдат спасени от праха на времето, а написаното от тях да намери мястото си в съкровищницата на националната ни духовност. Цялото начинание е безкористно и насочено единствено на ползу роду...

Георги Н. Николов

Худ. Валентин Дончевски, Катмарна душа

Валентина

Атанасова

/разказ/

Кристина се надига от леглото, разтърква клепачи и бавно поглежда към градината. Отсреща се виждат рошовите главички на цветното зеле, яркозелените телца на увисналите на канана корншонки, жълтите дискове на слънчогледите. Слънчогледите – малките братчета на слънцето, което тя толкова обича да съзерцава. То се появяваше сутрин в нейния прозорец и я даряваше с радост и сила.

Вещност, какво ли нямаше в градината? Тя и в момента си мисли с колко любов е постигнала това.

Когато срещна Фори, не беше и помисляла какъв ще бъде животът ѝ с него, бے смаяна от силното му и едро тяло, от лъскавината на гъстите му руси коси, трогна се от трагичната история за неговия разрушен брак с първата му жена, която не мога да устои на изкушенията, докато той работел в чужбина, за да изкара пари за семейството си. И все още не можеше да ѝ прости – на онаия, другата, която така го беше посрамил пред познатите му, пред целия град.

Захвана се да му помага, но това беше само в началото. После работата постепенно премина в нейни ръце. Трудеше се от сутрин до късно вечер, докато той и родителите му граяха започнатата от преди вила. Освен това старите гледаха кокошки, кози и други животни и помагаха с каквото можеха. Понякога в атмосферата около тях се чувстваше някакво напрежение, особено когато мъжете бяха на различно мнение.

„Няма да обръщам внимание на техните разпри“ – мислеше си младата жена. Кристина не държеше да общува с никой от приятелите на Фори, още повече, че и той не я насилваше, пък и си даваше сметка, че те са били и „нейни“ приятели и нарочно се усамотяваше с него тук, на вилата, като си мислеше, че така щастieto ѝ е неприкосновено. И за миг дори не искаше да се сеца за онова далечно влашко село и за самотната си майка, останала съвсем сама там, но доволна, че дъщеря ѝ се е задомила добре. А колко добре се беше задомила, само тя си знаеше. Че да живееш на лозе,

това задомяване ли беше? Вярно, че къщата беше на два етажа, но работата беше много и... мръсотия, мръсотия, която само тя се втурваше да изчисти.

Една лятна привечер Кристина стоеше на верандата. Слънцето се отразяваше в тъмните ѝ очи и я правеше още по-красива, отколкото беше. Чакаше Фори. Старата спеше, а старият беше съзрял до града.

След малко се чу шум от кола. Фори прекара „Вартбурга“ близо до оградата и влезе навъсен. Радостта в очите ѝ помръкна, усети как в стомаха ѝ се загнезди голяма огнена топка и в този момент си спомни, без да иска, приглушения разговор на двамата мъже сутринта в антрето.

Фори пристъпи: - Къде е татко? - До града – отвърна тя кротко и сговорчиво. – Скоро трябва да си дойде.

Старият наистина се върна след малко. Отдалече се виждаше как преплитат крака. След това се чу мърморещият на алкохол. И друг път я беше усещала, но сега беше никак натрапчива. „В края на краищата всеки си има по една малка човешка слабост – извини го наум Кристина. – Пък и това не е най-важното.“

В следващия миг Фори излетя навън. Тя чу даवेशите се мъжки гласове: -Аз нали ти казах нещо. Кога ще го направиш?

-Имаш и сестра. Не мога всичко да препиша на теб.

Свекървя ѝ стоеше на прозореца и не помръдваше. Само очите ѝ се движеха като на невестулка ту по единия, ту по другия. Кристина видя как Фори посегна към арматурното желязо до оградата, а после – поваления на земята възрастен човек. Голям, кървавочервен мак разля очертанията си в очите ѝ. В този миг слънцето отсреща, на баира, угасна, а главите на слънчогледите се обърнаха в обратна посока.

Какво беше станало след това, не помнеше. Събуди се късно вечерта и със самото събуждане чу гласа на старята: -Защо го направи? Сега ще приберат и двамата ни.

-Отдавна трябваше да го направи. Не можеш да го понасяш. Пък и парите, нали парите ни трябват? А земята, а вилата? Вилата е моя, аз я направих. Щом не иска да препише... А ти – ти не го ли искаше повече от мен? Спомни си само колко пъти си го виждала пиян! Това мъж ли е? Плюнка.

-Не трябваше да пиш повече. Сега какво ще правим? А Кристина? Кристина не издаде.

-Ще я принудя да мълчи. Знаем как. Нали не се съмняваш в мене? -Ще кажем, че е паднал сам. Пък ще намерим и добър адвокат. Освен това, всички знаят, че пие. Никой няма да се сети да ни упрекне за нещ.

Кристина затвори очи и се направи на заспала. Мъчеше се да си припомни ласката на възгубите ръце на Фори, галовните му думи в моментите, когато старите отсъстваха, но всичко това преминаваше в разливащи се струйки, веднага след това ѝ се завиваше свят и тя изгубваше памет.

На сутринта, когато Фори и старата станаха, Кристина вече я нямаше. И никой не разбра къде е отишла. Само слънцето грееше малко по-тъжно през този и през всички следващи дни.

ДА СЕДНЕШ НА КЪОШЕ

Теодоси Антонов

(разказ)

Сетих се за една случка от времето на вагон-ресторантите и пушенето на корем във влаковете.

В ония години влаковете бяха претъркани с пътници. А аз, колкото и да бях млад и държлив, не можех безконечно да седя в купето, заедно с още седем човека, от които поне двама пушиха. Е, ако до мен, или срещу мен е седнала жена по вкуса ми – да; дори ще се натисна малко, едва забележимо, ако е опряла хълбока си в моя. И ще се спотайвам, мислейки за жената. Главно мислено я събличах, облизвах се и въздишах. Само това, защото като студент, общо взето, бях смотан. Бих могъл да кажа, че в относително смотанячество изкарах и няколко години, след като взех висшето си образование.

Но за случката.

О, още има предисловие: когато компанията ми беше скучна, обикалях из коридорите на вагоните, а те в ония години никога не биваха по-малко от десет вагона в посоката на по-важните направления. Така че влакът се проточваше на цели 150-200 метра понякога. И като мина по няколко пъти открай докрай по коридорите, от опашката до локомотива, и изпия една лимонада във вагон-ресторанта с поглед, виперен през прозорците, или отново в желана жена, то часовете отлитаха като минути.

Та, за случката най-после.

Влизам веднъж във вагон-ресторанта, а там само една-единствена маса с един човек, което ме устройваше. Иначе останалите маси са обесени от малки приятелски групички. Но човекът от бъдещата ми маса взел, че седнал на единия ъгъл. Ама точно на него. Нееестествено никак си стои това, но факт.

- Що така си седнал бе, земляк – закачих се веднага, – негодно е никак?

Човекът беше с десетина години над мене и, види се, навлязъл в живота с всичките му там детайли и табити: гроздова, салатка... Мустакът му и той подрязан старателно като на селски коцкар.

Спътникът не ме огледа, изглежда въпросът не го подразни, или не се учуди на питането.

- Абе, шо... Ами седнах съм. Абе... Оня ден най- после се разведох. Не пуска ме и ме не пуска змята.

- Каква змия бе, аркадаш, какво искаш да кажеш?

Аз, парят на фобии, съм много зле на тема влечуги – моята най-изявена фобия.

- Бетер змия беше жена ми. За каква фобия ми говориш. Иначе убава, зафатна и дашна се оказа. Не само за мене обаче. Това колеги, комини и приятели, едва си отживяха покрай мене. И де ли си викат: тоя балама само как го

изработваме ние, да му е жива и здрава женичката.

Гаврътна землякът една стограмовка на екс и продължи:

- Та, изчехъх децата да влезнат в прогимназията, па ѝ дадох ветъро най-после. Е, ще давам по кейкой лев за децата. Иначе, нейните пари са си нейни, а моите общи. Мани, мани! Епа, ако нейните ѝ не стигат, да ѝ дават ония там, казах ти вече кои. И, повтарям се: не са един и двама, брат. Урсулица цяла. Ти тая дума „урсулица“ може да я не знаеш, ама това значи калабалък. Ти и „калабалък“ може да не знаеш шо е, ама това значи много народ. Много, ти казвам. Дип че ми е широко сърцето на мене... като на казак.

- И сега?

- Изселвам се. От Павликени в Лясковец. Иначе съм влах, един долен влах; така ни викат на назе, къде сме от селията между Видин и Оряхово. Там, по Лясковец, имам една съученичка, и она е без късмет, тааа... така. Ама нема да се жениме. Та затова съм седнал аз на къоше. Да се не жениме. Знаеш ли, вервам аз на такива бабини деветини. Даже знаеш ли кво съм намислил. Ще се завъртя аз кейкой път при кейкой метачка из градските улици, та белким ме замете с метлата. Още по-сигурно е, викат. За неомъженето. Иначе току-виж ми омекне сърцето и... айде в гражданското. Ей, много съм мекушав аз човек, иначе щях ли да изтърпа онаа общинска курва жена ми.

Изних си лимонадата, здрависахме се за довиждане, а мястото ми зае някакъв дядка, за да пита на свой ред она, дето е седнал на къоше.

- Що си седнал така бе, чожум? Е те това те я не съм виждал никогий...

Забавих ход.

- Абе, и на тебе ли сега да обяснявам... – чух зад гърба си. – Знаеш ли колко само е дълго за обяснение. Мани, мани...

ИЗВИНЕНИЕ

По технически причини в брой 141 на вестника е допусната грешка. В последното стихотворение на Керка Хубенова (на стр. 3) са добавени две строфи, които не са свързани с него, макар че са от друго нейно произведение. Редакцията се извинява на поетесата!

УЧИЛИЩЕТО – НАЧИН НА УПОТРЕБА

„По-лесно е да преместиш гробище на ново място, отколкото да направиш сполучлива реформа в образователната система.” Франсоаз Долто

Колко трудно беше да си учител някога! Отиваи на училище в ранни зори, строявай учениците за ведрина и на успалите се пишеш отсъствия. След това заставаи на вратата с другия дежурен учител и започва една проверка, пред която всеки митически контрол бледнее. Проверявай чавдарски и пионерски връзки, униформи, фуражки, бели якъчки, торбите с пантофите и дали всички са късо подстригани...

Два пъти годишно те посещава инспектор и те проверява „от А до Я”. Ако по някой показател не отговаряи на строгите педагогически критерии, три години те четат в докладите по съвещанията. Всеки срок посещавай учениците по домовете им, за да провериш при какви условия учат и спазват ли дневния режим.

Едни учители дежурят вечер по улиците, заради вечерния час, а други стоят пред кината, да не би да влезе някой ученик на вечерно кино или да гледа забранен филм. Всяка седмица участваи в подготовката на някое комсомолско или партийно мероприятие от училищен, градски или национален мащаб.

Колко трудно беше да си учител някога! Отговаряи излязо за обучението и знанията на учениците - те са твоето лице. Няма телевизия, компютри, Интернет и Гугъл. Няма развити теми и решени задачи, няма „Библиотека за ученици”, нито вестник „Гимназист”. Не можеш ученикът да напише на телефона си задачата, поставена му от учителя, и на екрана да излезат пет възможни варианта за отговор.

Всичко зависи от твоята ерудиция и педагогическо умение – каквото ти си научиш – това е. Няма и частни уроци – шо за учител си ти, ако учениците ти имат нужда от допълнително обучение – срам и позор!

Заплатите бяха малки, но ако се оду-маш на тази тема, веднага някой от постарите ти колеги (с 30-годишен стаж) ще те среже: „Това не е работа. Това е призвание. Да си учител е гордост. Изисква се всеотдайност. Ти си пример и авторитет за другите.” Заради този пусти авторитет не ти разрешаваха да продаваи чушки и домати на пазара, нито да се хванеш някъде като нощен пазач, а за частни уроци просто нямахте търсене. Тогава беше известна крилатата фраза: „Няма глупави ученици, има некадърни учители!” И ти си отговорен за учениците си пред цялото общество.

Колко лесно беше да си учител преди тридесет и пет години! Всеки си знаеше задълженията си и изпълняваше. Учениците учеха, защото нямаше диско-теки, GSM-и, социални мрежи, Тик-Ток, Маргарита Саунджиева

Инстаграм, телевизия със 240 канала, Интернет и 100 барчета на квадратен километър. Нищо не ги изкушаваше и откъсваше от учението. Да те изключат за неизвинени отсъствия – беше позор за цялата фамилия. Поведението се намаляваше по десетки причини: опит за пушене, нарушение на вечерния час или униформата, дълга коса и т.н. Учениците не се деляха на богати и бедни, а на отличници и слаби. Да си отличник, беше чест. На манифестациите те носеха ленти с надпис: „Отличник”. Две

от моите сегашни отличнички се смяха до слъзи: „Представяи ли си да ни сложат такива ленти?! Цялото даскало ще ни спуга от бълзи...” Родителите не обвиняваха учителите за двойките на децата си, а казваха: „Щом не искаи да учиш – на село мотиката те чака!”

Цялото общество пазеше авторитета на учителите и най-вече те самите. Никога вестниците не пишеха, че учителите са некадърници, некомпетентни, изкукуригали и корумпирани...

Колко лесно беше да си учител някога! Училището осигуряваше всички материали и ремонти. Не се налагаше да търсиш спонсори, на чийто дядо след това пет години да пишеш местици... (то и цар нямаше тогава).

Изключено беше да се появи в час дро-гирал или пиян ученик, или пристигнал без чапна – директно от дискотеката... Учениците не предлагаха на учителите да проведат следващия учебен час в близкото барче, а в училищата нямаше определени места за пушене (на 20 метра от учителската стая). Смяташе се, че дрогата е нещо като „Кока-Кола”, а сексът беше неприлична дума.

Времето не можеше да се върне назад. И всички тези носталгични спомени ще предизвикат у младото поколение такава раздражение, каквото извикваха у мен думите на дядо ми: - „Къде скитосвате по нощите? Какъв е този вечерен час до 8 часа? Като удари клепалото (камбаната на църката), момичето трябва да си е у дома!” - „И кога удря клепалото, дядо?” - „Ами къде 4 - 5 часа следобед”... Маргарита Саунджиева

АДРЕС: 6003 СТ.ЗАГОРА, УЛ.ХР. БОТЕВ 4

ГЛАВЕН РЕДАКТОР: ЙОРДАН АТАНАСОВ

ТЕЛ: 042/649-110, GSM 0888 790 135

РЕДАКТОРИ: РУМЕН СТОЯНОВ, ИВАН БОЧЕВ,

КРАСИМИРА БОЖАНОВА

ИЗДАТЕЛ: НЧ “ДАСКАЛ ПЕТЪР ИВАНОВ-1988”

E-mail: lit_glas@abv.bg

Интернет страница: literaturenglas.com

IBAN: BG14 UNCR 7630 1074 8633 90 BIC: UNCRBGSF

УНИКРЕДИТ БУЛБАНК СТАРА ЗАГОРА

ПЕЧАТ: “ЛИТЕРА ПРИНТ” АД - СТАРА ЗАГОРА

НЕ СЕ ВРЪЩАТ И НЕ СЕ РЕДАКТИРАТ МАТЕРИАЛИ!

АБОНАМЕНТ - САМО В РЕДАКЦИЯТА

Мариля
Вольска

(1873 - 1930)

МОЯТА ДУША

Тя, душата ми, винаги ще е момиче,
дето с изгрева тича в гората за ягоди,
вярна, смела, красива, макар че минават годините,
ще излъчва лицето ѝ хубост – тя вечно е млада.
Тя, душата ми, винаги ще е момиче.

Тя, душата ми, има зелено венче на косите
и върви по самотна пътечка в леса – птица волна.
Дъземи се покланя на слънцето подранило,
като вихър лети във простора свободна.
Тя, душата ми, има зелено венче на косите...

Тя, душата ми – никой не ще я във клетка затвори
тя е собствена, своя и ничия, непозната, сама,
към Отвъдното носи сърцето девиче нагоре,
сякаш кошничка, пълна с малини, вечерта у дома.
Тя, душата ми – никой не ще я във клетка затвори!

Кажимиера
Иляковичувна

(1892 - 1983)

МАРИЯ И МАРТА

Като Марта

пих на делника горчивината,
а пък ти си имал
на Мария сладостта в душата.
Аз не преработвах в капки мед света,
а пък ти навреме смачкал си ягодка една
и си сбирал цветове и форми от любов,
мен преследваше ме глад и завладяващ зов...

Ти вървя по равен път под синевата светла,
а над мене слънцето едва проблесваше,
месецът – дали бе кръгъл или като сърп –
като враг ми бе отгоре – глупав, но могъщ.

Със разперени ръце ти Любовта извика,
докато Щастието аз със сила предизвиквах –
любовта която трови, и нараняващата жар –
аз носех в болното сърце със форма на кинжал...

Бронислава
Островска

(1881 - 1928)

ПЕЕЩИ АНГЕЛИ

Пеещи ангели, в камбаните омагьосани,
пеят в един глас;
към позлатените им важни ложета,
натезали от мечти за реколта,
накланя се клас...

В дланите им навежда се с дълбока жал
лицето бледо,
всичко топи се в блясък на кинжал.
Кои сме били? Какво съм проспал?
Животе мой беден...

Защо в часа на вечерна жетва
не носим сноп?
Нещо сънувах за вина или клетва –
във сън суетен, всичко изчезва,
пред моя взор.

Братчета мои, ангели пеещи
от високите кули!
И моето сърце Бог в ръцете си държеше,
после изгуби го, трептящо от хленч,
по земния друм...

Проникват горе с песен в синевата
на небесната вис,
за да отразят хармония сладка
в живота на хората, в пътя им кратък
и в болката им.

Рефрен любовен цял ден туптеше
в сърдечна кръв,
но този пулс не се чува вече:
напразно днес тръбачи с мечове
повторно зоват...

Пеещи ангели, на мене простете –
на мен – нямата камбана;
и отнесете земна, любовна песен
там, дето от живота свободна,
ще намеря
накрай изгубената нирвана!

Мария
Конопницка

(1842 - 1910)

МОЯТА ПЕСЕН

Моята песен по света броди
в ленена ризка –
пролет, поканила птички на бора
да пеят в ритъм.
Нейните стъпки вятър отвял е,
отмила ги е росата,
щом по света броди и пее –
светла и боса тя.

Моята песен – сираче клето –
по чужди двори...
Да полети иска там, гдето
зората златна я води...
И като лебед – с крила да маха,
към слънце изгрев,
както си пее и тича радостна –
с ръце разлистени...

Моята песен храни тъгата –
като хляб черен,
не я дивят там чудесата –
под чуждо небе...
Гледа звездите, примира от техните
трепкащи блясъци,
броди неспирно по света и пее
за родината майчица!

От полски: Кристина Божанова